

Rzadkie i nowe dla Polski Helotiales

BOGUSŁAWA GINKO

Pracownia Mikologii Instytutu Botaniki PAN

Ginko B.: (Mycology Laboratory, Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, 00-478 Warszawa, Al. Ujazdowskie 4). *Rare and new in Poland Helotiales*, Acta Mycol. 22(2): 197-202, 1986 (1988).

During mycological investigations in Borecka Forest were collected 8 species of rare and new in Poland *Helotiales* which mainly developed on the remains of dead trees and shrubs.

Puszcza Borecka jest kompleksem leśnym obejmującym pow. około 200 km², położonym na obszarze Mazur Garbanych, stanowiących część wschodnią Pojezierza Mazurskiego. Jest to teren od dawna wzbudzający zainteresowanie botaników. Polański (1961), który przedstawił szczegółowe opracowanie tego obszaru pod względem florystyczno-fitosocjologicznym, załączył bibliografię prac poświęconych tej Puszczy. Pokażny zbiór publikacji zawierających wiadomości o zanotowanych w Puszczy Boreckiej roślinach kwiatowych powstał od połowy XIX w.; brakuje natomiast opracowań dotyczących grzybów tego terenu.

Niniejsza praca obejmuje materiały mikologiczne zebrane latem (VI, VIII-IX) 1984 r. na terenie Puszczy Boreckiej. Grzyby zbierano równoległe z porostami, które zostały włączone do kompleksowych badań z zakresu ochrony środowiska; Puszcza została nimi objęta w ostatnich latach. Zbiory prowadzono na kilku stałych powierzchniach, na wschód od wsi Krukłanki, na których reprezentowane były: *Carici elongatae-Alnetum*, *Ciraeo-Alnetum*, *Quercu-Carpinetum*, *Pino-Quercetum*, cztery zespoły leśne spośród sześciu wyróżnionych na obszarze Puszczy Boreckiej przez Polańskiego (1961).

Badania prowadzone w Puszczy Boreckiej pozwoliły na znalezienie na tym terenie kilku rzadkich lub nowych dla Polski przedstawicieli *Helotiales* owocujących na opadłych gałęziach i próchniejącym drewnie, jak: *Hymenoscypha*

calyculus, *Erinellina miniopsis*, *Polydesmia pruinosa*, *Orbilina coccinella*, *O. curvatipora*, *O. leucostigma*, *Dermea tulasnei*, *Mollisia ventosa*. Synonimika znajduje się w pracy *S e a v e r'a* (1951).

WYKAZ ZNALEZIONYCH HELOTIALES

Przyjęte oznaczenia:

ułamek: liczba owocników/liczba stanowisk

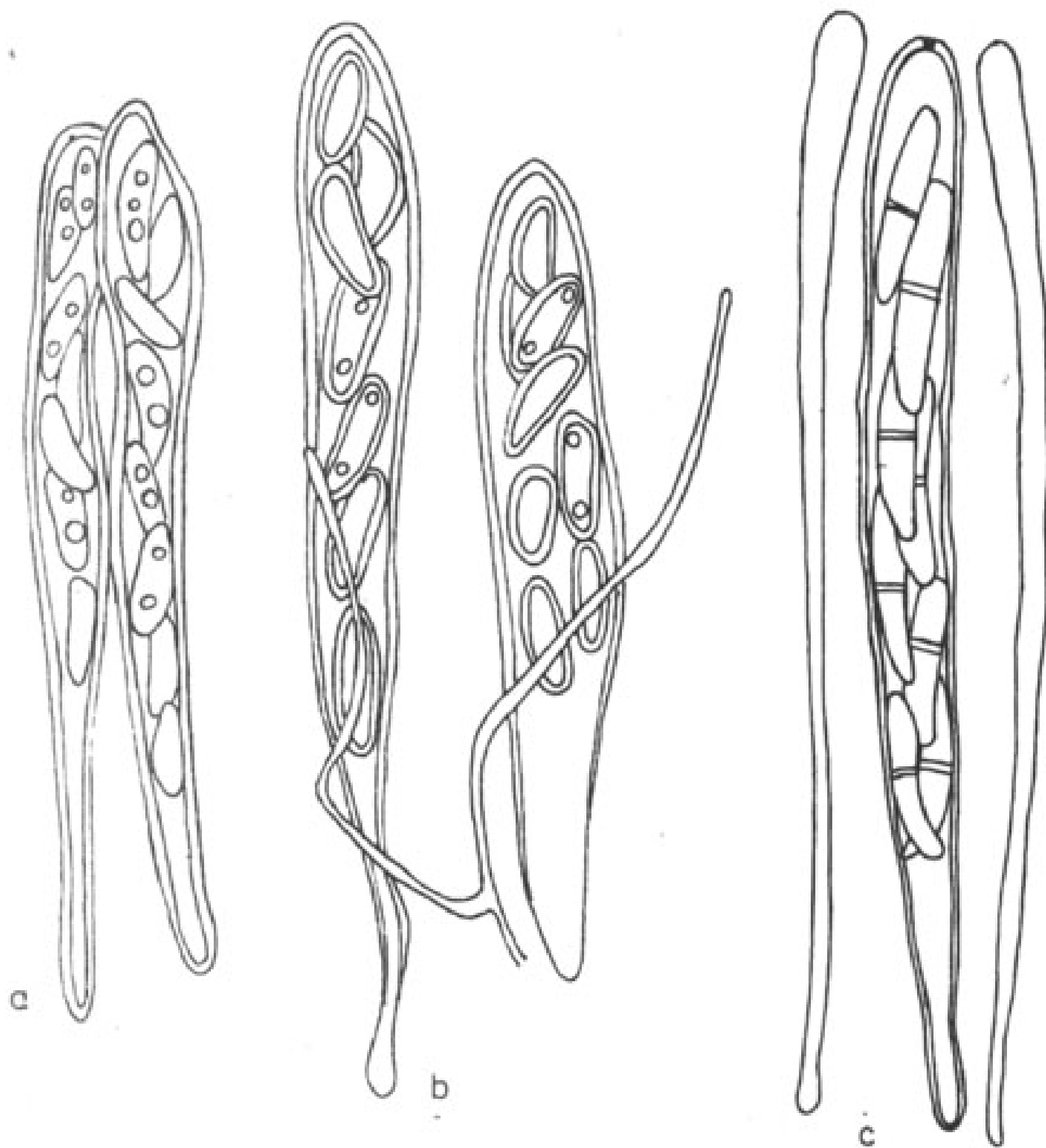
d – dużo, k – kilka, j – jeden

* – gatunek nowy dla Polski

Hymenoscyphus calyculus (Sow.: Fr.) Phillips

Na próchniejącym drewnie drzewa liściastego, k/j, VIII, *Pino-Quercetum*, *Quercu-Carpinetum*.

Gatunek podawany przez *S c h r o e t e r a* (1908) z szeregu miejscowości na Śląsku.

Ryc. 1. *Hymenoscypha calyculus* (a), *Dermea tulasnei* (b), *Mollisia ventosa* (c)

a – worki z zarodnikami (asci with ascospores), × 600; b – worki z zarodnikami i parafyzy (asci with ascospores and paraphyses), × 600; c – worek z zarodnikami i parafyzy (ascus with ascospores and paraphyses), × 1950

Apotecja o średnicy do 3 mm, kubeczkowate do miseczkowatych, pomarańczowe lub pomarańczowożółte, o krótkim (ok. 0,5 mm) i stosunkowo grubym trzonku; tecjum zwykle wklęsłe lub płaskie. Worki maczugowate, $90-120 \times 8,5-12 \mu\text{m}$. Zarodniki $17-19 \times 3,4-5 \mu\text{m}$, eliptyczno-wrzecionowate, zwykle z dwiema kroplami tłuszczu (ryc. 1a); parafyzy nitkowate, nieco zgrubiałe w górnej części.

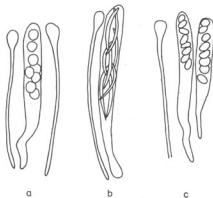
Erinellina miniopsis (Ellis) Seaver*

Na gałązkach *Pinus sylvestris*, k/fj, *Pinus-Quercetum*.

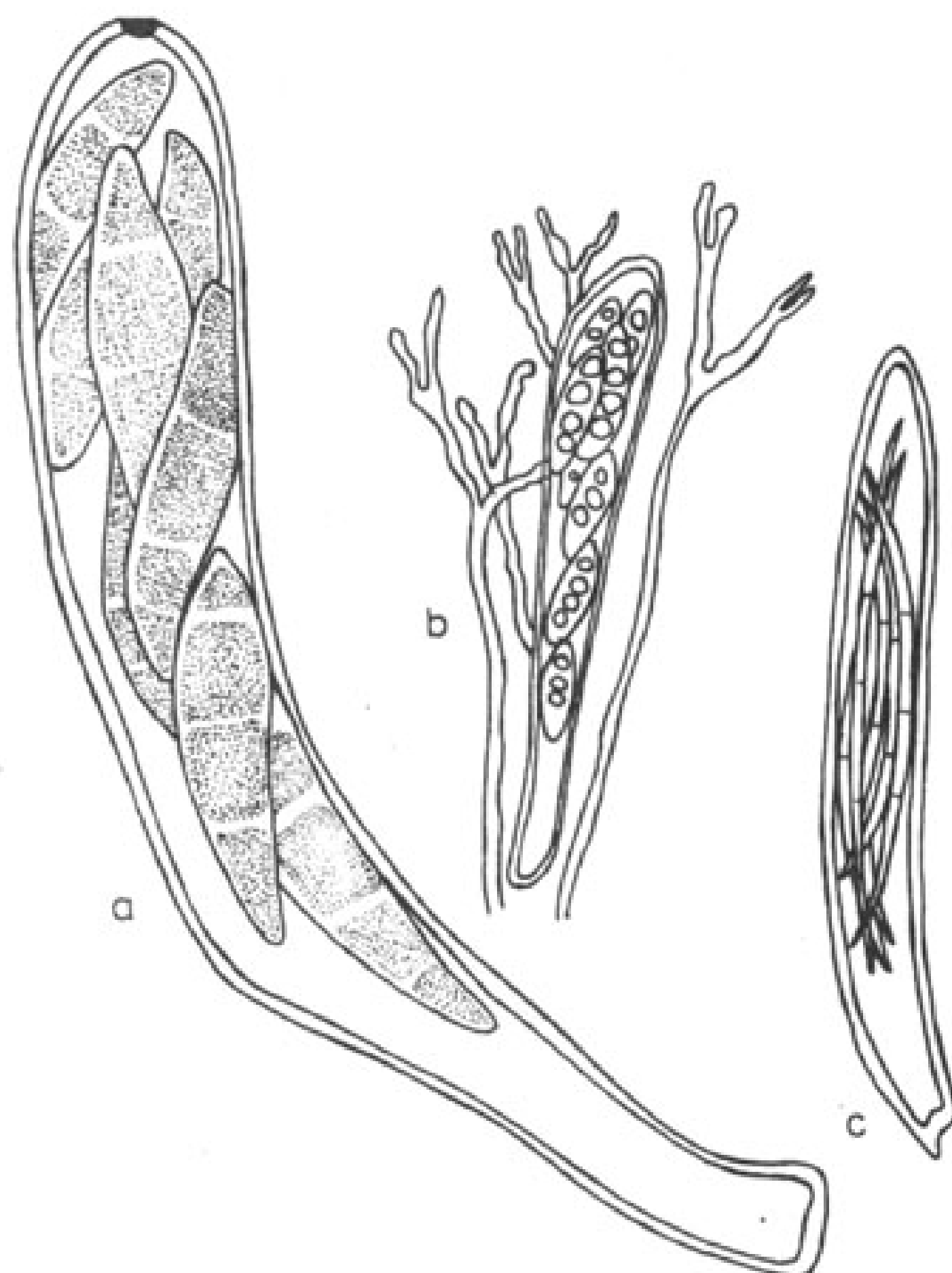
Apotecja siedzące, poniżej 1 mm średnicy, o epitecjum pomarańczowym; zewnętrzna powierzchnia białokremowa, filcowata. Miąższ pomarańczowy, elastyczny. Worki maczugowato-cylindryczne, do $90 \times 12 \mu\text{m}$, 8-zarodnikowe. Zarodniki ciasno upakowane, posplatane ze sobą, wąsko sierpowate, słabo wygięte, $60-66 \times 1,2-1,8 \mu\text{m}$, z kilkoma przegrodami (ryc. 3c). W Ameryce Płn. (S a c c a r d o 1889) i Wielkiej Brytanii (S e a v e r 1951) grzyb ten owocuje na korze *Acer rubrum*.

Polydesmia pruinosa (Berk. et Br.) Boud.*

Na korze żywego *Carpinus betulus*, k/fj, IX, *Circaeo-Alnetum*. Apotecja siedzące, o średnicy poniżej 1 mm, talerzykowate, białawe, wyraźnie biało omszone, hymenium białoszare, płaskie lub wypukłe. Worki maczugowate, $58-85 \times 10-12 \mu\text{m}$, 8-zarodnikowe. Zarodniki częściowo ułożone w dwóch rzędach, eliptyczno-wrzecionowate, $14-20(-25) \times 3,4-6 \mu\text{m}$, zwykle zawierające cztery duże krople tłuszczu. Parafyzy nitkowate z licznymi rozgałęzieniami, obfitymi w części szczytowej (ryc. 3a,b). D e n n i s (1968) uważa ten grzyb za bardzo

Ryc. 2. *Orbilia coccinella* (a), *O. curvatispora* (b), *O. leucostigma* (c)
worki z zarodnikami i parafyzy (asci with ascospores and paraphyses). × 2025

Ryc. 3. *Polydesmia pruinosa* (a, b), *Erinellina miniöpsis* (c)

a – worek z zarodnikami (ascus with ascospores), $\times 1950$; b – worek z zarodnikami i parafyzy (ascus with ascospores and paraphyses), $\times 600$; c – worek z zarodnikami (ascus with ascospores), $\times 1950$

pospolity, owocujący przez cały rok, lecz głównie w miesiącach zimowych; wytwarza on apotecja na martwym drewnie oraz na podkładkach *Sphaeriales* lub ponad ostiolami perytecjów zagłębionych w korze. Być może i u nas występuje częściej; wymaga poszukiwań późną jesienią.

Orbilina coccinella (Sommerf.) Fr.*

Na drewnie drzew iglastych, d/k, IX, *Pino-Quercetum*.

Gatunek notowany przez S c h r o e t e r a (1908) z okolic Zielonej Góry, Legnicy, Oleśnicy, Wrocławia i Opoła.

Owocuje pojedynczo lub grupami. Apotecja miseczkowate, osiagające średnicę 1 mm, subtremelloidalne, pomarańczowe do czerwonych. Worki cylindryczne, $30-33 \times 3-4 \mu\text{m}$, 8-zarodnikowe. Zarodniki prawie kuliste, $2,5-3 \times 2,5 \mu\text{m}$. Parafyzy nieco dłuższe od worków, z prawie kulistymi szczytami, o średnicy $3-4 \mu\text{m}$ (ryc. 2a). Wg Seavera worki są większe, do $50 \times 5 \mu\text{m}$; zarodniki od prawie kulistych do eliptycznych, $3-5 \times 2-2,5 \mu\text{m}$; na drewnie i korze różnych drzew, niekiedy na *Polyporus* i *Diatrype*; grzyb prawdopodobnie pospolity w Europie.

Zdaniem Dennisa (1968) nazwa *Hyalinia rubella* (Fr.) Nanfeldt jest prawdopodobnie synonimem *Orbilina coccinella*.

Orbilina curvatispora Boud.

Na próchniejącym drewnie drzewa liściastego, k/f, VIII, *Pino-Quercetum*.

Z Polski dotychczas notowany tylko przez Eichlera (1904) z lasu Liski koło Międzyrzecza Podlaskiego.

Apotecja o średnicy do 1 mm lecz często mniejsze, przezroczysto białe, z wiekiem delikatnie żółtawe. Worki cylindryczne, $40-45 \times 3-4 \mu\text{m}$, 8-zarodnikowe. Zarodniki położone w dwóch rzędach, pałeczkowate, wygięte, $12-16 \times 0,6-1,2 \mu\text{m}$. Parafyzy nitkowate, z prawie kulistymi szczytami (ryc. 2b). Wg Dennisa (1968) jest to gatunek pospolity owocujący latem i jesienią.

Orbilina leucostigma Fr.

Na drewnie *Carpinus betulus* i na drewnie drzewa liściastego, k/k, VIII, IX, *Pino-Quercetum* i *Quercu-Carpinetum*.

Gatunek podany z Wrocławia (Schroeter 1873), Warszawy (Błonicki 1896) i okolic Międzyrzecza Podlaskiego (Eichler 1904).

Apotecja owocujące grupami lub pojedynczo, siedzące, białe, z wiekiem żółtawe, prawie przezroczyste, osiągające średnicę 0,5-1 mm. Worki cylindryczne do cylindryczno-maczugowatych, $24-33 \times 3-3,5 \mu\text{m}$, 8-zarodnikowe. Zarodniki eliptyczne, niektóre lekko nerkowate, $2,4-3 \times 1-1,8 \mu\text{m}$. Parafyzy smukłe, $33-36 \mu\text{m}$ dł. z prawie kulistymi szczytami o średnicy $2-3 \mu\text{m}$ (ryc. 2c). Seavera (1951) podaje wymiary worków do $40 \mu\text{m}$ dł., zarodników do $4 \mu\text{m}$ dł. Zdaniem tego autora nazwa *Orbilina xantostigma* jest synonimem *O. leucostigma*. Dennisa (1968) wymienia *O. xantostigma* jako inny gatunek, od którego *O. leucostigma* różni się tylko białawą barwą wilgotnych owocników; jego zdaniem *O. leucostigma* jest gatunkiem rzadkim, w przeciwieństwie do bardzo pospolitej *O. xantostigma*.

Dermea tulasnei Groves*

Na *Fraxinus excelsior*, k/f, VIII, *Pino-Quercetum*, *Carici elongatae-Alnetum*.

Apotecja przebijające się spod kory na zewnątrz, pojedyncze lub w małych skupieniach, kuliste lub lekko wydłużone, siedzące, $0,5-1 \times 0,2-0,6 \text{ mm}$, ciemnobrązowe do prawie czarnych, skórzaste do rogowatych, o chropowatej powierzchni, w stanie wilgotnym – miękkie. Worki cylindryczno-maczugowate, $(74-102-136 \times 17-19 \mu\text{m})$, 8-zarodnikowe. Zarodniki hyalinowe do jasnożółtych, eliptyczno-wrzecionowate, proste lub lekko wygięte, $17-20,5 \times 6,8-8,5 \mu\text{m}$; parafyzy hyalinowe, wrzecionowate, rozgałęzione, około $2 \mu\text{m}$ szerokości (ryc. 1b). Wg Seavera (1951) zarodniki niekiedy z 1-3 przegrodami, położone nieregularnie w dwóch rzędach.

Mollisia ventosa (Karst.) Karst.*

Na gałązkach *Carpinus betulus*, d/k, *Pino-Quercetum*, *Quercu-Carpinetum*.

Apotecja rosną grupami, często w małych skupieniach, talerzykowate, do 2 mm średnicy, hymenium wklęsłe, żółtoszare, spód owocników czarniawy, brzeg białawy. Worki cylindryczno-maczugowate, $54-68 \times 5,4-7 \mu\text{m}$, niektóre osiągają długość około $100 \mu\text{m}$. Zarodniki eliptyczno-wrzecionowate, często lekko wygięte; $(10-12-16 \times 2-3,5 \mu\text{m})$, z 1 przegrodą; parafyzy wysmukłe, o szerokości około $1,5 \mu\text{m}$ (ryc. 1c). Wg S a c c a r d o (1889) grzyb występuje w południowej Finlandii (Laponia) i Wielkiej Brytanii (Szkocja).

SUMMARY

During mycological investigations in Borecka Forest in summer 1984 were found some rarely recorded in Poland species of *Helotiales*: *Hymenoscypha calyculus*, *Orbilia coccinella*, *O. curvatispora*, *O. leucostigma*. The species: *Erinellina miniopsis*, *Polydesmia pruinosa*, *Dermea tulasnei*, *Mollisia ventosa* were found for the first time in Poland.

LITERATURA

- B l o Ń s k i F., 1896, Przyczynek do flory grzybów Polski, Pam. Fizjogr. 14, III: 63-93.
 D e n n i s R. W. G., 1968, British *Ascomycetes*, Stuttgart.
 E i c h l e r B., 1904, Drugi przyczynek do flory grzybów okolic Międzyrzecza, Pam. Fizjogr. 18, III: 3-31.
 P o l a k o w s k i B., 1961, Stosunki florystyczno-fitosocjologiczne Puszczy Boreckiej ze szczególnym uwzględnieniem leśnictwa Lipowo i Walisko, Stud. Soc. Torun., Sect. D, 5, Toruń, pp. 146.
 S a c c a r d o P. A., 1889, Sylloge Fungorum, 8, Patavii.
 S e a v e r F. J., 1951, The North American Cup Fungi, New York.
 S c h r o e t e r J., 1873, Zusammenstellung der im Breslauer botanischen Garten beobachteten Pilze, J-Ber. Abh. Schles. Ges. 50: 97-111.
 S c h r o e t e r J., 1908, Die Pilze Schlesiens, (In): Cohn's Kryptogamen-Flora von Schlesien, Breslau.